

**ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱԳԱՆԱՑՄԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ**

Հոդվածում ներկայացվում է ՀՀ գիտական աստիճանաշնորհման համակարգը կարգավորող օրենսդրությունը, ընթացակարգերը, հիմնական սուբյեկտներն ու դրանց գործառույթները: Համակարգի արդիականացման համար առաջարկվում են մի շարք սկզբունքային փոփոխություններ:

Հանգուցային բառեր. Ասպիրանտուրա, դոկտորանտուրա, գիտական աստիճան, Բոլոնիայի գործընթաց, ԲՈՀ, մասնագիտական խորհուրդ:

ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N1060-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագրի 1.4 կետի «գիտություն» բաժնում ամրագրված է՝ «ա. 2017 թվականին գիտական աստիճանաշնորհման համակարգի արդիականացում՝ եվրոպական երկրների հետ համադրելի համակարգ ստեղծելու նպատակով»[1]: Ինչ օրենքներով ու ենթաօրենսդրական ակտերով է կարգավորվում այսօր ՀՀ գիտական աստիճանաշնորհման համակարգը և ի՞նչը պետք է փոխել՝ եվրոպական երկրների հետ համադրելի համակարգ ունենալու համար:

Միանգամից նշենք, որ եվրոպական երկրներում գիտական աստիճանաշնորհման միասնական համակարգ գոյություն չունի [2, էջ 14], իսկ բարձրագույն կրթության երրորդ աստիճանում փոխհամապատասխանեցման գործընթացը Բոլոնիայի գործընթացով սկսվել, սակայն ավարտին դեռ չի հասել:

ՀՀ-ում բարձրագույն կրթության երրորդ աստիճանում՝ ասպիրանտուրայում, ուսուցման կազմակերպման, ինչպես նաև գիտական աստիճանաշնորհման իրավական հիմքերը ամրագրված են «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» և «Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքներում: Ուստի, այս ոլորտում բարեփոխումների ու դրանց իրավական ամրագրման հարցերը քննարկելիս պետք է, անշուշտ, սկսել հենց օրենքներից:

«Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը [3], որ ընդունվել է 2000թ. դեկտեմբերին, կարգավորում է գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության սուբյեկտների, պետական մարմինների, ինչպես նաև գիտական արդյունքներն օգտագործողների հարաբերությունները, սահմանում է գիտության և գիտատեխնիկական գործունեության բնագավառում պետական քաղաքականության ձևավորման ու իրականացման սկզբունքները: Այն սահմանում է գիտությունը, որպես տնտեսության զարգացման, երկրի անվտանգության ապահովման, կրթության, մշակույթի և հասարակական առաջընթացի բացառիկ կարևոր գործոն:

Գիտական արդյունքը, որ պիտի առկա լինի ցանկացած ոլորտում գիտական աստիճանի հավակնող ատենախոսությունում, նոր գիտելիքներ կամ լուծումներ

բովանդակող ու տեղեկատվության ցանկացած կրիչի վրա գրանցված գիտական գործունեության արդյունքն է, որը կարող է ներդրվել հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում: Գիտնականը սահմանվում է որպես գիտական և գիտատեխնիկական գործունեություն իրականացնող սուբյեկտ, որն զգալի ներդրում ունի գիտության մեջ, իսկ գիտական կազմակերպությունը, անկախ իր կազմակերպական-իրավական ձևից, հիմնականում իրականացնում է գիտական կամ գիտատեխնիկական գործունեություն, զբաղվում է գիտական կադրերի պատրաստմամբ:

Օրենքը սահմանում է նաև գիտական և գիտատեխնիկական պետական քաղաքականության ձևավորման ու իրականացման բնագավառում կառավարության իրավասությունները, այդ թվում՝ գիտական և գիտատեխնիկական միասնական քաղաքականության իրականացումը, գիտության և տեխնիկայի զարգացման գերակայությունների որոշումը, գիտական կադրերի պատրաստման պետական պատվերի հաստատումը, գիտական աստիճանների և կոչումների շնորհման կարգի ու չափանիշների հաստատումը, գիտական կադրերի որակավորման կարգի և գնահատման չափանիշների հաստատումը:

Հարկ է ընդգծել, որ գիտության պետական կառավարման խնդիրների թվում օրենքը սահմանում է գիտական աստիճանների և կոչումների շնորհման կարգի և չափանիշների մշակումը և գիտական կադրերի որակավորման կարգի և գնահատման չափանիշների մշակումը:

Գիտական կադրերի պատրաստման հիմնական ձևերն են՝ սուպիրանտուրան, օրդինատուրան, դոկտորանտուրան և հայցողների համակարգը: Ասպիրանտուրայում, օրդինատուրայում և դոկտորանտուրայում ուսուցման կարգը և սահմանում է կառավարությունը: Գիտական որակավորման իրավական հիմքերը և չափանիշները սահմանում է կառավարությունը, իսկ դրանց իրականացումն ապահովում է որակավորման պետական համակարգը:

Օրենքով ամրագրված է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է գիտական աստիճանաշնորհման երկաստիճան համակարգը՝ գիտության դոկտորի և գիտության թեկնածուի գիտական աստիճաններով, սահմանված են նաև պրոֆեսորի և դոցենտի գիտական կոչումներ: Պրոֆեսորի գիտական կոչումը, որպես կանոն, շնորհվում է գիտության դոկտորի գիտական աստիճան ունեցող անձանց, ովքեր իրենց գործունեության վերջին հինգ տարիներին զբաղվել են գիտամանկավարժական և գիտամեթոդական գործունեությամբ կամ առնվազն պաշտպանած գիտական հինգ թեզերի ղեկավար են: Դոցենտի գիտական կոչումը, որպես կանոն, շնորհվում է գիտության թեկնածուի գիտական աստիճան ունեցող անձանց, ովքեր իրենց գործունեության վերջին երեք տարիների ընթացքում բուհական համակարգում իրականացրել են գիտամանկավարժական գործունեություն:

Գիտական աստիճանները շնորհում են գիտական կազմակերպություններին առընթեր մասնագիտական խորհուրդները, մինչդեռ դրանք հաստատում և համապատասխան դիպլոմներով ամրագրում է Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովը (ՀՀ ԲՈՀ)՝ կառավարության սահմանած կարգով:

Գիտական կոչումները շնորհվում են բուհերի և գիտական կազմակերպությունների գիտական խորհուրդների որոշմամբ: Գիտական կոչումները հաստատում և

համապատասխան դիպլոմներով ամրագրում է ՀՀ ԲՈՀ-ը: Գիտական աստիճանների ու գիտական կոչումների դիպլոմների նմուշները հաստատում է կառավարությունը: ՀՀ-ում բարձրագույն կրթության երրորդ աստիճանը, որի հաջող ավարտին հաջորդում է գիտական առաջին աստիճանի շնորհումը, կարգավորվում է «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքով¹, որն ընդունվել է 2004 թվականին [4]: Այն կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության բնագավառում իրավական, կազմակերպական և ֆինանսական հարաբերությունները: Այստեղ բարձրագույն կրթության միջազգայնորեն ընդունված երրորդ մակարդակը՝ դոկտորանտուրան (մեզանում՝ ասպիրանտուրա) դիտարկվում է որպես «հետբուհական» կրթություն: Այսպես. սահմանվում է, որ բարձրագույն մասնագիտական կրթությունն առնվազն միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության հենքի վրա բակալավրի, դիպլոմավորված մասնագետի, մագիստրոսի ծրագրերով իրականացվող մասնագիտական կրթությունն է, իսկ հետբուհական մասնագիտական կրթությունը՝ բարձրագույն մասնագիտական կրթության (մագիստրոսի, դիպլոմավորված մասնագետի) հենքի վրա ասպիրանտի, հետազոտողի, հայցորդի ծրագրով իրականացվող մասնագիտական կրթությունն է: Սա, ինչ խոսք, թյուրիմացություն կարող է առաջացնել հատկապես Բոլոնիայի գործընթացի լույսի ներքո, որտեղ դոկտորանտուրան միանշանակորեն բարձրագույն կրթության ամենաբարձր՝ երրորդ աստիճանն է²:

Ասպիրանտը բարձրագույն մասնագիտական (մագիստրոսի, դիպլոմավորված մասնագետի) կրթություն ունեցող, հետբուհական կրթական ծրագրով ուսումնառությունն ասպիրանտուրայում շարունակող և գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման նպատակով ատենախոսություն պատրաստող անձն է, որը հետբուհական մասնագիտական կրթական ծրագրով ատեստավորման արդյունքում կարող է ստանալ հետազոտողի որակավորման աստիճան: Օրենքը գործում է ավելի քան տասներկու տարի, սակայն վերջին դրույթը, ըստ էության, դեռևս չի գործում. հետազոտողի որակավորում կամ չի տրվում բուհերի կողմից, կամ այն չի ընդունվում գործատուի կողմից:

Օրենքում ամրագրված է նաև հայցորդի հասկացությունը՝ ինչպես բարձրագույն մասնագիտական կրթություն (մագիստրոսի կամ դիպլոմավորված մասնագետի որակավորում) ունեցող և առանց ասպիրանտուրայում սովորելու՝ գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման նպատակով ատենախոսություն պատրաստող անձ կամ գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան ունեցող և գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման նպատակով ատենախոսություն պատրաստող անձ, որը սահմանված կարգով կցված է հետբուհական մասնագիտական կրթություն իրականացնող կազմակերպությանը: Նշենք, որ հայցորդի ինստիտուտը համադրելի չէ եվրապական համակարգի հետ. ներդրված է եղել ԽՍՀՄ-ում հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում որպես գիտական կադրերի պատրաստման ժամանակավոր միջոց [5]:

Օրենքով է սահմանված նաև կրեդիտային (չափանիշային) համակարգը որպես ուսումնական գործընթացի կազմակերպման, ուսումնառության արդյունքների ակադեմիական կրեդիտների միջոցով չափման, հաշվառման և փոխանցման

¹ <http://edu.am/index.php/am/documents/view/1388>

² http://media.ehea.info/file/2003_Berlin/28/4/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf

համակարգ, որը ներառում է դասավանդումը, գործնական և անհատական պարապմունքները, խորհրդատվությունները, ռեֆերատների, այլ աշխատանքների պատրաստումը, քննությունների նախապատրաստումը, գնահատումը և այլն: Ընդ որում կրեդիտների կուտակման և փոխանցման եվրոպական համակարգ՝ համաեվրոպական կրեդիտային համակարգը, ապահովում է ակադեմիական կրեդիտների համեմատելիությունը և փոխանցելիությունը, դյուրացնում է ուսանողների, այդ թվում՝ բարձրագույն կրթության երրորդ աստիճանի, շարժունակությունը ընդհանուր եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքում: Հայաստանի Հանրապետությունում բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթությունն իրականացվում է հիմնական և լրացուցիչ հետևյալ կրթական ծրագրերով.

- 1) բարձրագույն մասնագիտական հիմնական կրթական ծրագրերով՝
 - բակալավրի,
 - մագիստրոսի (կլինիկական օրդինատորի),
 - դիպլոմավորված մասնագետի.
- 2) հետբուհական մասնագիտական հիմնական կրթական ծրագրով՝
 - հետազոտողի.
- 3) լրացուցիչ կրթական ծրագրերով՝
 - վերապատրաստման,
 - մասնագետների որակավորման բարձրացման:

Ընդ որում, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության կրթական ծրագրերը մշակում և հաստատում են բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը, հետբուհական մասնագիտական կրթություն իրականացնող կազմակերպությունը՝ պետական կրթական չափորոշիչների հիման վրա: Ինչպես տեսնում ենք, սահմանվում է հետբուհական մասնագիտական կրթության՝ հետազոտողի որակավորման աստիճան, որի ուսուցման տևողությունն առնվազն 3 տարի է: Հետբուհական մասնագիտական կրթությունն իրականացվում է առկա, հեռակա, հեռավար (դիստանցիոն) և դրսեկության (էքստեռնատի) ուսուցման ձևերով, որի կարգը սահմանում է Կառավարությունը: Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության կրթական ծրագրերով ուսումնառությունն ավարտած և ամփոփիչ ատեստավորումն անցած անձանց տրվում է տվյալ բարձրագույն ուսումնական հաստատության կամ հետբուհական մասնագիտական կրթություն իրականացնող կազմակերպության ավարտական փաստաթուղթ՝ համապատասխան ներդիրով (հետբուհականի պարագայում դա հետազոտողի դիպլոմը պիտի լինի):

Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության հիմնական կրթական ծրագիրը չավարտած անձանց տրվում է բարձրագույն ուսումնական հաստատության կամ հետբուհական մասնագիտական կրթություն իրականացնող կազմակերպության սահմանած նմուշի ակադեմիական տեղեկանք:

Ասպիրանտուրայի ընդունելությունն իրականացվում է մագիստրոսի կամ դիպլոմավորված մասնագետի ծրագրով, դիմորդների մրցութային ընդունելության քննությունների արդյունքների հիման վրա, որի կարգը և մասնագիտությունների ցանկը սահմանում է ՀՀ կառավարությունը: Ասպիրանտուրայի ընդունելության դիմումի հետ միասին բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը դիմորդի հետ կնքում է պայմանագիր, որի տեքստը հրապարակվում է ընդունելության

հայտարարության հետևում և նախապես տրամադրվում դիմորդին: Օրինակելի պայմանագրի ձևը հաստատում է ՀՀ կառավարությունը:

Ասպիրանտուրայում պետական պատվերի շրջանակներում ուսումնառած և ավարտած մասնագետները պարտավոր են առնվազն երեք տարի աշխատել բարձրագույն և հետբուհական կրթություն իրականացնող ուսումնական կամ գիտական կազմակերպություններում:

Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության բնագավառում ՀՀ կառավարության իրավասությունների շրջանակներում են բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության պետական կրթական չափորոշիչների ձևավորման կարգի հաստատումը, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների և հետբուհական կրթություն իրականացնող կազմակերպությունների պետական հավատարմագրման կարգի հաստատումը, կրթական ծրագրերի լիցենզավորման կարգի հաստատումը, ըստ հիմնական կրթական ծրագրերի՝ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների, դրանց ուսուցման ձևերի և դրանց համապատասխան տրվող որակավորումների ցանկի հաստատումը, ասպիրանտուրայի ընդունելության և ասպիրանտուրայում ուսուցման, դոկտորանտների և հայցորդների ձևակերպման կարգի հաստատումը, ասպիրանտուրայի դիմորդների հետ կնքվող պայմանագրի օրինակելի ձևի հաստատումը, բարձրագույն և հետբուհական կրթություն իրականացնող ուսումնական կամ գիտական կազմակերպություններում ասպիրանտուրան պետական պատվերի շրջանակներում ուսումնառած և ավարտած մասնագետների աշխատանքի տեղավորման կարգի սահմանումը, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների, դրանց ուսուցման ձևերի և դրանց համապատասխան տրվող որակավորումների ընդհանրական բնութագրերի և ցանկերի հաստատումը, ֆինանսական միջոցների տրամադրման կարգի հաստատումը, ներառյալ ուսման վարձը փոխհատուցելու, կրթաթոշակ սահմանելու, ուսումնական վարկ ստանալու, կրթական հիմնադրամներին ֆինանսավորելու կարգերը:

Այս ոլորտում լիազորված մարմնի՝ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության, իրավասությունների շրջանակում են բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության պետական կրթական չափորոշիչների և որակավորումների բնութագրերի մշակումն ու հաստատումը՝ ըստ մասնագիտությունների և կրթական աստիճանների, ասպիրանտուրայի ընդունելության և ասպիրանտուրայում ուսուցման, դոկտորանտուրայի և հայցորդության ձևակերպման կարգերի մշակումը, մասնագետների պատրաստման, հետբուհական մասնագիտական կրթություն իրականացնող կազմակերպություններում կրթության որակի ապահովման գործընթացի իրականացման կարգի հաստատումը:

Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության որակի նկատմամբ պետական վերահսկողությունն իրականացնում է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը՝ լիցենզավորման և հավատարմագրման, ինչպես նաև որակի ապահովման գործընթացների կազմակերպմամբ:

«Հայաստանի Հանրապետությունում ասպիրանտուրայի ընդունելության և ուսուցման, դոկտորանտուրայի և հայցորդության ձևակերպման» կարգը հաստատվել

է 2016թ փետրվարին՝ ՀՀ կառավարության որոշմամբ [6]: Համաձայն այդ կարգի՝ յուրաքանչյուր ուսումնական տարվա սկզբից առնվազն 6 ամիս առաջ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը հաստատություններից ստացած հայտերի հիման վրա, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հաստատմանն է ներկայացնում համապատասխան ուսումնական տարվա ասպիրանտուրա ու դոկտորանտուրա ընդունելության տեղերը և առկա ուսուցմամբ ասպիրանտուրա ու դոկտորանտուրա ընդունելության տեղերի քաշխումը:

Մրցութային կարգով **ասպիրանտուրա** են ընդունվում մագիստրոսի կամ դիպլոմավորված մասնագետի կրթական աստիճան, իսկ բժշկական մասնագիտություններով՝ բժշկի որակավորում, կլինիկական ուղղվածությամբ բժշկական մասնագիտությունների դեպքում՝ բժիշկ-մասնագետի որակավորում ունեցողները: Ասպիրանտուրայի ընդունելության կազմակերպման համար հաստատության ղեկավարի հրամանով ստեղծվում է ընդունող հանձնաժողով: Դիմորդին մասնագիտական քննությանը մասնակցելու թույլտվությունը տալիս է հաստատության ընդունող հանձնաժողովը՝ օտար լեզվից և ինֆորմատիկա և տեղեկատվահաղորդակցական հիմունքներից ստացած համապատասխան միավորը հավաստող վկայականի և (կամ) տեղեկանքի առկայության դեպքում, ինչպես նաև մասնագիտությանը համապատասխան գիտական ռեֆերատի մասին մասնագիտական ամբիոնի կամ գիտական ստորաբաժանման գրավոր դրական գրախոսականի կամ գրախոսվող գիտական ամսագրերում հրատարակված գիտական աշխատանքների մասին հաստատված ցուցակի դեպքում:

Ասպիրանտուրա ընդունվում է մասնագիտական քննությունից առավելագույն միավոր ստացած անձը: Մասնագիտական քննությունից ստացած հավասար գնահատականների դեպքում հաշվի են առնվում լրացուցիչ այլ ցուցանիշներ:

Ասպիրանտների հրամանագրումը կատարվում է հաստատության ղեկավարի հրամանով՝ ասպիրանտի հետ կնքելով համապատասխան պայմանագիր: Առկա ուսուցման ձևով և անվճար հիմունքներով ասպիրանտուրա ընդունվածներին տրվում է սահմանված չափի պետական կրթաթոշակ՝ ընդունման օրվանից:

Հայաստանում ասպիրանտուրայում ուսուցումն իրականացվում է առկա և հեռակա ձևերով, անվճար և վճարովի հիմունքներով: Առկա ձևով ուսուցման տևողությունը չի գերազանցում 3 տարին, իսկ հեռակա ձևով ուսուցման տևողությունը՝ 4 տարին: Ասպիրանտուրայում ուսուցման լրիվ բեռնվածությունը համարժեք է 180 կրեդիտային միավորի, որը բաղկացած է երկու փոխկապակցված մասերից՝ կրթական և հետազոտական: Ատենախոսությունը չպաշտպանած ասպիրանտին, իր ցանկությամբ, անվճար տրվում է հաստատության կողմից սահմանված ակադեմիական տեղեկանք: Առկա ուսուցմամբ ասպիրանտին ուսման ընթացքում տարեկան տրվում է երկամսյա արձակուրդ՝ կրթաթոշակի պահպանմամբ:

Հայցորդը մագիստրոսի կամ դիպլոմավորված մասնագետի կրթական աստիճան ունեցող անձ է: Հաստատություններում հայցորդությունն իրականացվում է վճարովի և անվճար հիմունքներով, տվյալ հաստատության սահմանած կարգով, որի տևողությունը չի գերազանցում 5 տարին: Հաստատության սահմանած կարգի համաձայն հայցորդը ձևակերպվում է հաստատության ղեկավարի հրամանով, և նրա հետ կնքվում է պայմանագիր: Հայցորդի լրիվ բեռնվածությունը համարժեք է 180 կրեդիտային միավորի, որը բաղկացած է երկու փոխկապակցված մասերից՝ կրթական և հետազոտական: Հայցորդը պետք է հանձնի ուսումնական ծրագրով

նախատեսված քննությունները և ստուգաքնները, կուտակի համապատասխան կրեդիտներ, ավարտի ատենախոսությունը և համապատասխան հաստատությունում անցկացնի ատենախոսության նախնական քննարկում:

Ուրրոր կարգավորող կարևոր ենթաօրենսդրական ակտերից է 2002 թվականին ՀՀ կառավարության ընդունած այն որոշումը, որը վերաբերվում է ատենախոսությունը պաշտպանած, բայց ԲՈՀ-ի հաստատումը դեռ չստացած և ասպիրանտուրան ավարտած ու ատենախոսության պաշտպանության օրը պաշտոնապես նշանակված անձանց պարտադիր զինվորական ծառայության **գորակոչելու** կարգին [7]: Որոշմամբ հանձնարարվում է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարին՝ ապահովել ասպիրանտուրայի ավարտական կուրսի գորակոչային տարիքի արական սեռի քաղաքացիների ատենախոսության պաշտպանության օրվա նշանակումը մինչև ասպիրանտուրան ավարտելը, իսկ ԲՈՀ-ի կողմից ատենախոսության հաստատումը՝ պաշտպանելու օրվանից 2 ամսվա ընթացքում:

Ատենախոսությունը պաշտպանած, բայց ՀՀ ԲՈՀ-ի հաստատումը դեռ չստացած անձինք պարտադիր զինվորական ծառայության են գորակոչվում ատենախոսության պաշտպանության օրվանից 2 ամիս հետո: Ատենախոսության պաշտպանության օրը պաշտոնապես նշանակված անձինք պարտադիր զինվորական ծառայության են գորակոչվում հայտարարված գորակոչի ընթացքում:

Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման ընթացակարգը սահմանված է «ՀՀ-ում **գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգով**» [8]: ՀՀ անունից գիտական աստիճաններ շնորհող մասնագիտական խորհուրդների ստեղծումը և դրանց աշխատանքի կազմակերպումն իրականացնում է ՀՀ բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովը՝ ԲՈՀ-ը:

ՀՀ կառավարության 2002 թվականի N 1948-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության «Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն որակավորման հանձնաժողով» գործակալության կանոնադրությունը և կառուցվածքը [9]: ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության աշխատակազմի «ՀՀ ԲՈՀ» գործակալությունը նախարարության աշխատակազմի առանձնացված ստորաբաժանում է, որն օրենքով մատուցում է ծառայություններ գիտական և գիտամանկավարժական կադրերի պետական որակավորման բնագավառում՝ հանդես գալով Հայաստանի Հանրապետության անունից: Գործակալությունն ստեղծվում, վերակազմակերպվում է, և նրա գործունեությունը դադարեցվում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ: Գործակալությունը գործում է իր կանոնադրության համաձայն, որը հաստատում է ՀՀ կառավարությունը՝ նախարարի ներկայացմամբ: ԲՈՀ-ն ունի Հայաստանի Հանրապետության զինանշանի պատկերով և իր՝ հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն անվանումներով կլոր կնիք, ձևաթղթեր, խորհրդանիշ և այլ անհատականացման միջոցներ:

ՀՀ ԲՈՀ-ի նպատակները և խնդիրներն են՝

-գիտական աստիճաններ շնորհող մասնագիտական խորհուրդների ստեղծումը և դրանց աշխատանքի կազմակերպումը.

-գիտնականների որակավորման համակարգում պետական չափանիշների պահպանումը:

ՀՀ ԲՈՀ-ն իր նպատակների և խնդիրների իրականացման համար իրականացնում է հետևյալ գործառույթները.

- կազմում և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի հաստատմանն է ներկայացնում այն գիտական մասնագիտությունների անվանացանկը, որոնց գծով շնորհվում են գիտական աստիճաններ և գիտական կոչումներ,
- հաստատում և համապատասխան դիպլոմներով ամրագրում է գիտական աստիճանները՝ հիմք ընդունելով մասնագիտական խորհուրդների որոշումները և որակավորման գործի ուսումնասիրությունը,
- հաստատում և համապատասխան դիպլոմներով ամրագրում է գիտական կոչումները՝ հիմք ընդունելով բուհերի և գիտական կազմակերպությունների գիտական խորհուրդների որոշումներն ու գործի ուսումնասիրությունը,
- նախարարին ներկայացնում է եզրակացություն օտարերկրյա պետություններում ստացված գիտական աստիճանի վկայագիրը ՀՀ գիտական աստիճանի վկայագրին համապատասխանեցնելու մասին,
- համագործակցում է օտարերկրյա պետությունների համապատասխան մարմինների հետ.
- կազմակերպում է ատենախոսությունների և սեղմագրերի պահպանումը.
- կազմակերպում է տեղեկագրերի հրատարակումը:

ՀՀ-ում գործում է գիտական աստիճանաշնորհման երկաստիճան համակարգը, որը օրենքից բացի ամրագրված է նաև ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգում³: Գիտական առաջին՝ գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի կարող են հավակնել այն անձինք, որոնք ունեն բարձրագույն կրթություն (դիպլոմավորված մասնագետի կամ մագիստրոսի որակավորում) և հանձնել են քննություն Հայաստանի գիտական աստիճանաշնորհման անվանացանկի համապատասխան մասնագիտությունից: Երկրորդ՝ գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի կարող են հավակնել այն անձինք, ովքեր ունեն գիտության որոշակի բնագավառում ներդրած գիտական ավանդ և թեկնածուի գիտական աստիճան:

Գիտական աստիճան շնորհում է մասնագիտական խորհուրդը՝ հիմք ընդունելով ատենախոսության պաշտպանությունը, իսկ գիտական աստիճանի վկայագիր հանձնում է ԲՈՀ-ը: Օտարերկրյա պետություններում ստացված գիտական աստիճանի վկայագիրը ՀՀ գիտական աստիճանի վկայագրին ևս համապատասխանեցնում է ՀՀ ԲՈՀ-ը:

Ատենախոսությունը հեղինակի գիտական հետազոտությունների հիման վրա կազմված աշխատություն է, որը ներկայացվում է գիտական աստիճանի հայցման համար: Ատենախոսության հիմնական արդյունքները և դրույթները մինչև ատենախոսության պաշտպանությունը պետք է հրատարակվեն միջազգային նշանակություն ունեցող գրախոսվող գիտական հրատարակություններում և ԲՈՀ-ի սահմանած ցուցակում ընդգրկված գիտական հրատարակություններում: Թեկնածուական ատենախոսությունների պաշտպանությունների համար անհրաժեշտ է առնվազն վեց գիտական հոդված, այդ թվում առանց համահեղինակների՝ երկուսը, կամ առնվազն երեք գիտական հոդված, այդ թվում՝ առնվազն մեկ հոդված Web of Science կամ Scopus շտեմարաններում ընդգրկված գիտական հրատարակություններից որևէ մեկում և մեկ հոդված առանց համահեղինակների: Դոկտորական ատենախոսությունների պաշտպանության համար անհրաժեշտ է առնվազն քսան գիտական հոդված, այդ

³ <http://boh.am/jurist.php?langid=1>, «ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգ», ՀՀ կառավարության 1997թ օգոստոսի 8-ի N327 որոշում

թվում՝ առնվազն հինգը՝ Web of Science կամ Scopus շտեմարաններում ընդգրկված գիտական հրատարակություններից որևէ մեկում: Հայագիտական բնույթի աշխատանքների դեպքում անհրաժեշտ է առնվազն քսան գիտական հոդված, այդ թվում՝ առնվազն մեկը՝ Web of Science կամ Scopus շտեմարաններում ընդգրկված գիտական հրատարակություններից որևէ մեկում: Առանց համահեղինակների աշխատանքների թիվը պետք է լինի առնվազն հինգ (փորձարարական կամ կլինիկական բնույթ ունեցող ատենախոսությունների դեպքում՝ երկու): Մենագրության դեպքում (առնվազն 14 տպագրական մամուլ ծավալով) գիտական հոդվածների թիվը կրճատվում է մինչև տասնհինգ: Գիտական զեկուցմամբ պաշտպանության դեպքում անհրաժեշտ է առնվազն հիսուն գիտական հոդված տվյալ թեմայի շրջանակներում, որոնցից առնվազն հինգը՝ Web of Science կամ Scopus շտեմարաններում ընդգրկված գիտական հրատարակություններից որևէ մեկում: Գիտական զեկուցման ձևով ատենախոսության պաշտպանության թույլտվությունը տալիս է ԲՈՀ-ը՝ համապատասխան մասնագիտական խորհրդի ներկայացմամբ:

Ատենախոսությունը պետք է ունենա համառոտ շարադրանք՝ սեղմագիր: Սեղմագիրն արտացոլում է ատենախոսության հիմնական դրույթներն ու եզրահանգումները, արդյունքների նորությունը, կիրառական նշանակությունը:

Մասնագիտական խորհուրդը ստեղծվում և գործում է ըստ ԲՈՀ-ի հաստատած մասնագիտական խորհրդի աշխատանքի կանոնակարգի: Խորհուրդ ստեղծում է ԲՈՀ-ը՝ գիտական և բարձրագույն կրթական այն հաստատություններում, որոնք համապատասխան բնագավառներում հայտնի են գիտական նվաճումներով: Խորհուրդը ԲՈՀ-ի կողմից հաստատվում է մինչև երեք տարի ժամկետով, որից հետո նրա գործունեության ժամկետը կարող է երկարացվել:

Թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցորդը պետք է քննություն հանձնի մասնագիտությունից: Այն դեպքերում, երբ հայցորդի բարձրագույն կրթությունը չի համապատասխանում գիտության այն բնագավառին, որով հաստատվել է ատենախոսության թեման, հայցորդը պետք է հանձնի լրացուցիչ քննություն ընդհանուր մասնագիտությունից:

Ատենախոսությունը պաշտպանության ընդունելու դեպքում խորհուրդը նշանակում է ատենախոսության պաշտոնական ընդդիմախոսներ: Ատենախոսության պաշտպանությունից հետո գիտական աստիճան շնորհելու մասին որոշումը խորհուրդն ընդունում է գաղտնի քվեարկությամբ: Գիտական աստիճան շնորհելու մասին խորհրդի որոշումը դրական է, եթե «կողմ» է քվեարկել նիստին ներկա անդամների առնվազն երեք քառորդը:

Որակավորման գործը՝ ատենախոսությունը և ուղեկցող փաստաթղթերը, ԲՈՀ-ը ուսումնասիրում է մասնագիտական խորհրդից ստանալուց հետո: Տպագրած գիտական հոդվածների կամ սեղմագրի անհամապատասխանության հիմքով գիտական աստիճան շնորհելու մասին խորհրդի որոշումը մերժելու դեպքում՝ պաշտպանություն կարող է կազմակերպվել խախտումները վերացնելուց հետո:

Կանոնակարգային խախտումներ չհայտնաբերելու դեպքում ԲՈՀ-ը եզրակացություն ստանալու նպատակով ատենախոսությունը տալիս է համապատասխան գիտության բնագավառից գիտական աստիճան ունեցող մասնագետի, որի դրական եզրակացության դեպքում ԲՈՀ-ը հաստատում է խորհրդի որոշումը՝ թեկնածուական ատենախոսության համար երեք, իսկ դոկտորական ատենախոսության համար՝ հինգ ամսվա ընթացքում և հանձնում է գիտական աստիճանի վկայագիր:

Որակավորման գործի վերաբերյալ մասնագետը կարող է տալ բացասական եզրակացություն՝ պատճառաբանված հիմնավորմամբ: Այդ դեպքում ԲՈՀ-ը այն ուղարկում է խորհուրդ՝ քննարկում կազմակերպելու և որոշում կայացնելու համար: Խորհուրդը ատենախոսության հեղինակին առաջարկում է 6 ամիս ժամկետում ատենախոսությունը ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի պահանջներին համապատասխանեցնել և խորհուրդ ներկայացնել: Ատենախոսության հեղինակը կարող է վեցամսյա ժամկետը լրանալուց հետո պատճառաբանված հիմնավորմամբ՝ առանց փոփոխությունների ատենախոսությունը վերադարձնել խորհուրդ: Ներկայացված ատենախոսությունը խորհուրդը քննարկում և կայացնում է գիտական աստիճան շնորհելու մասին դրական կամ բացասական որոշում, որը եռօրյա ժամկետում ուղարկում է ԲՈՀ:

Ընդ որում հարկ է նշել, որ մեկ մասնագիտությամբ պաշտպանություններ կազմակերպելու համար խորհրդի անդամների թիվը 9 է: Յուրաքանչյուր մասնագետ կարող է լինել մեկ խորհրդի անդամ, մեկ մասնագիտությամբ: Խորհուրդը կարող է ստանալ տվյալ մասնագիտությամբ դոկտորական ատենախոսության պաշտպանություն կազմակերպելու իրավասություն, եթե խորհրդի կազմում ընդգրկված են այդ մասնագիտության գծով առնվազն հինգ դոկտոր և թեկնածուական ատենախոսության պաշտպանություն կազմակերպելու իրավասություն, եթե խորհրդի կազմում ընդգրկված են այդ մասնագիտության գծով առնվազն երեք դոկտոր:

Եթե տվյալ մասնագիտությամբ հանրապետությունում խորհուրդ չկա, կամ եթե ներկայացված ատենախոսությունը երկու մասնագիտությամբ է, կամ համապատասխանում է խորհրդի մասնագիտությանը, սակայն չի համապատասխանում գիտության բնագավառին, հայցորդը դիմում է ԲՈՀ՝ հատուկ պաշտպանություն կազմակերպելու համար: ԲՈՀ-ը պաշտպանությունը կազմակերպում է ատենախոսության բնագավառին համապատասխան որևէ գործող խորհրդում՝ խորհրդի նախագահի համաձայնությամբ, ներգրավելով հարակից մասնագիտությամբ մասնագետների: Խորհրդի նիստն օրինական է, եթե նիստին մասնակցում է խորհրդի 9 անդամներից առնվազն 7-ը, ընդ որում, անհրաժեշտ է պաշտպանվող ատենախոսության մասնագիտության գծով՝ թեկնածուի գիտական աստիճանի համար՝ առնվազն երկու, դոկտորի գիտական աստիճանի համար՝ չորս դոկտորի մասնակցությունը:

Հարկ է նշել, որ մասնագիտական խորհուրդներում ատենախոսությունների պաշտպանությունները կազմակերպելու համար խորհրդի նախագահը, գիտական քարտուղարը, նախնական քննարկման հանձնաժողովի երեք անդամները և բոլոր պաշտոնական ընդդիմախոսները վճարվում են ԲՈՀ-ի կողմից՝ պետական բյուջեով հատկացված ֆինանսական միջոցներից: Վճարումները կատարվում են տարեկան երկու անգամ՝ մասնագիտական խորհուրդների ներկայացրած հաշվետվությունների հիման վրա:

Այժմ անդրադառնանք հիմնական հարցին՝ գիտական աստիճանաշնորհման համակարգի **արդիականացման** համար հիմնական օրենսդրական փոփոխություններին:

Ինչպես տեսանք, «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքում ամրագրված է, որ բարձրագույն կրթության որակավորման համակարգը երկաստիճան է՝ բակալավր և մագիստրոս (հոդված 5):

Ասպիրանտուրան ավելի քան տասներկու տարի գործող օրենքում համարվում է հետբուհական կրթություն, չնայած՝ իրականացվում է հիմնականում հենց բուհերում: Մեր կարծիքով, հենց օրենքում [4] անհրաժեշտ է ամրագրել, որ դոկտորանտուրան (այժմ՝ ասպիրանտուրա) բարձրագույն կրթության երրորդ աստիճանն է, միաժամանակ, հրաժարվելով «հետբուհական» բառից: Սրանով ՀՀ օրենսդրությունը համահունչ կդառնա Բոլոնիայի գործընթացին: Նույն տրամաբանությամբ հարկավոր է օրենքից հանել «հետազոտողի որակավորումը»: Դա որակավորման աստիճան է, որ պիտի տրվեր «հետազոտողի» կրթական ծրագրով ուսանողներին՝ ծրագիրն հաջողությամբ ավարտելուց հետո (հոդված 8, հոդված 9): Սակայն օրենքի գործողության անցած ողջ ընթացքում, ստացվում է, համալսարանները կամ հետազոտողի որակավորում չեն տվել, կամ՝ այն որևէ գործատուի, այդ թվում և հենց համալսարանների մոտ որևէ նշանակություն չի ունեցել և դեռևս կիրառելի չէ: Այսպիսով, ինչպես Բոլոնիայի գործընթացն է մեզ հուշում և ինչպես արևմտյան երկրներում է՝ բարձրագույն կրթության երրորդ աստիճանն ավարտելիս պետք է շնորհել դոկտորի (մեզ մոտ՝ առայժմ գիտությունների թեկնածուի) գիտական աստիճան՝ ատենախոսության պաշտպանության արդյունքում:

Օրենքում ամրագրված մյուս չգործող ինստիտուտը դոկտորանտի ինստիտուտն է՝ «գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան ունեցող և գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման նպատակով ատենախոսություն պատրաստելու համար համապատասխան կարգով ձևակերպված անձը» (հոդված 3): Ըստ էության սա նախկինից մնացած, օրենքում ամրագրված, սակայն այժմ որևէ կերպ չօգտագործվող ինստիտուտ է: Առավել ևս, երբ գիտական առաջին աստիճանը ստանա «դոկտոր» անունը, ինչպես երաշխավորում է UNESCO-ն [10], բարձրագույն կրթության երրորդ աստիճանը տրամաբանորեն կարելի է անվանել «դոկտորանտուրա»՝ «ասպիրանտուրայի» փոխարեն: Գիտական երկրորդ գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման համար անհրաժեշտություն չկա կրթական որևէ ծրագիր իրականացնել, առավել ևս, որ այժմ էլ ոչ ոք դրա կարիքը չի զգում: Ավելին, գիտական երկրորդ աստիճանը ուղղակի կապ չպիտի ունենա կրթության հետ, դա զուտ գիտական, հետազոտական աշխատանքի արդյունք է, ուրույն ներդրում, ավանդ գիտության որոշակի բնագավառում: Գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հավակնորդը, թերևս, պետք է բավարարի միայն մեկ պայմանի՝ ունենա գիտական առաջին՝ դոկտորի աստիճան:

Օրենքում ամրագրված հիմնական հասկացություններից հաջորդը, որը ևս մեր կարծիքով պետք է դուրս գա, հայցորդն է՝ «բարձրագույն մասնագիտական կրթություն (մագիստրոսի կամ դիպլոմավորված մասնագետի որակավորում) ունեցող և առանց ասպիրանտուրայում սովորելու՝ գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման նպատակով ատենախոսություն պատրաստող անձը, որը սահմանված կարգով կցված է հետբուհական մասնագիտական կրթություն իրականացնող կազմակերպությանը» (հոդված 3): Սա, ինչպես արդեն նշել ենք, Հայրենական Մեծ պատերազմից հետո ԽՍՀՄ-ում ներդրված ինստիտուտ էր, որ պետք է ծառայեր որպես գիտական կադրերի պատրաստման ժամանակավոր միջոց՝ առաջացած բացը լրացնելու համար [2]: Մինչդեռ, այն դեռևս մնալով մեր գիտակրթական համակարգում՝ ավելի շատ ծառայում է որպես գիտության ոլորտի հետ որևէ ուղղակի կապ չունեցող անհատների համար գիտական աստիճան ձեռք բերելու հեշտ միջոց: Պատճառներից մեկը, թերևս դա է, որ ՀՀ ԲՈՀ ներկայացվող

ատենախոսությունների զգալի մասն անորակ է⁴: Հայցորդության համակարգը հեշտությամբ կարելի է փոխարինել հեռակա դոկտորանտուրայով (ասպիրանտուրա): Համակարգային բարեփոխումների լույսի ներքո էական փոփոխությունների կարիք ունի Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման ողջ համակարգը, որը կարելի է ամրագրել, թերևս, առանձին օրենքով:

Բերենք նաև **ենթաօրենսդրական** հայեցակարգային հիմնական այն դրույթները, որոնք, մեր կարծիքով, հստակեցման կամ փոփոխությունների կարիք ունեն:

Ատենախոսությունների պաշտպանության համար պահանջվում է նախապես առնվազն վեց գիտական հոդված ունենալ ԲՈՀ-ի սահմանած ցուցակում ընդգրկված գիտական հրատարակություններում կամ առնվազն մեկ գիտական հոդված ունենալ web of science կամ scopus միջազգային շտեմարաններում ընդգրկված գիտական հրատարակություններից որևէ մեկում ու այդ դեպքում կպահանջվի ևս երկու տպագրված հոդվածի առկայություն: Ընդ որում, այս պահանջը ունիվերսալ է ու տարածվում է բոլոր մասնագիտություններով պաշտպանվող ատենախոսությունների վրա: Եթե բնագիտության՝ ֆիզիկայի, քիմիայի, կենսաբանության, մեխանիկայի կամ մաթեմատիկայի բնագավառներում միջազգային շտեմարաններում ընդգրկված ու որոշակի ազդեցության գործակից ունեցող գիտական պարբերականներում հոդված ունենալը մեծ խնդիր չէ, ապա նույնը չի կարելի ասել հումանիտար ու հասարակագիտական բնագավառում պաշտպանության ներկայացվող ատենախոսությունների համար: Առաջադրվող պահանջը շատ կարևոր է, և անշուշտ, նպաստում է հայրենական գիտության միջազգային ճանաչմանն ու ազդեցության աճին: Սակայն, ցավոք, մյուս կողմից, շատ են հայկական գիտական պարբերականներն ու շատ ցածր է դրանց ազդեցության մակարդակը: Անհրաժեշտություն կա օրենսդրորեն կարգավորելու նաև հայկական **գիտական պարբերականներին** ներկայացվող պահանջները այնպես, որ բարձրանա արհեստավարժության մակարդակը, ամրապնդվի գիտականությունն ու դուրս գա արհեստականությունը: Ցանկալի է ստեղծել գիտական հրատարակությունների ազգային գրանցամատյան, մշակել ու իրականացնել գիտական ամսագրերի ու ժողովածուների ուժեղացման քաղաքականություն, խրախուսել դրանց ընդգրկումը միջազգային շտեմարաններում: Նշենք, որ այս հարցն օրախնդիր է հատկապես հայագիտության համար, որի միակ ու հիմնական աջակիցը պետք է հայոց պետությունը լինի: Իսկ մինչ այդ, հաշվի առնելով հայկական գիտական դպրոցների անցած ուղին ու ունեցած կապերը, սերտորեն գործակցել Ռուսաստանի Դաշնության ԲՈՀ-ի կողմից ընդունելի գիտական հրատարակությունների հետ՝ դրանք հավասարեցնելով միջազգային հիշյալ շտեմարաններում ընդգրկվածներին: Առավել ևս, որ այդ հրատարակությունների ավելի քան 30% արդեն ընդգրկված է web of science կամ scopus միջազգային շտեմարաններում⁵:

Հետաքրքիր է, որ Հայաստանն այն փոքրաթիվ երկրների շարքում է, որտեղ ատենախոսությանը զուգահեռ պարտադիր է ունենալ **սեղմագիր**, որը պետք է

⁴ Վերջին երեք տարիների տվյալներով ՀՀ ԲՈՀ ներկայացվող ատենախոսությունների շուրջ 17% չի հաստատվում, մերժվում է գիտական աստիճան շնորհելու մասնագիտական խորհրդի միջնորդությունը կամ ատենախոսությունը վերադարձվում է լրացուցիչ քննարկման [8, 31-37-րդ կետեր], http://boh.am/news_view.php?arch=&id=175&langid=1

⁵ Նշենք, որ հայկական ընդամենը 5 գիտական պարբերական է ընդգրկված web of science կամ scopus միջազգային շտեմարաններում, որոնցից մեկը հրատարակվում է ՀՀ-ից դուրս:

արտացոլի ատենախոսության հիմնական դրույթներն ու եզրահանգումները, արդյունքների նորությունը, կիրառական նշանակությունը: Ընդ որում, սեղմագիրը պետք է հրապարակվի համապատասխան բուհի կամ գիտական կազմակերպության կայքում: Մա լավ հնարավորություն է երկրի գիտական նորույթը մեկտեղելու ու համակարգված ներկայացնելու համար, առավել ևս, որ սեղմագրերի պարզայում, ի տարբերություն ատենախոսությունների, հեղինակային իրավունքի խնդիրներ չեն կարող առաջանալ, դրանք տպագրվում են առնվազն 50 օրինակով ու տարածվում մասնագետների շրջանում, տրամադրվում գրադարաններին ու մասնագիտական կազմակերպություններին: Այստեղ, թերևս, սեղմագրերի թարգմանության ու օտար լեզվով (անգլերենով) միջազգային հանրությանը ներկայացնելու խնդիրն է կարևորվում: Խնդրի լուծումը կարելի է տալ պետական ֆինանսավորմամբ ոչ մեծ ծրագրով, որի իրականացումը, մի կողմից, կնպաստի հայ գիտնականների ու հայրենական գիտական արդյունքի միջազգայնացմանը, մյուս կողմից՝ այդքան տարածված գրագողության կանխմանը:

Մշտական գործող **մասնագիտական խորհուրդները** նախկինից մնացած, ատենախոսությունների պաշտպանությունը կազմակերպող ու իրենց, կարելի է ասել, սպառած օղակներ են: Աստիճանաշնորհման խորհրդային համակարգը ժառանգած գրեթե բոլոր երկրները հրաժարվել են 1-2 տասնյակ անդամ ունեցող մասնագիտական խորհուրդների «ծառայություններից», իսկ արևմտաեվրոպական երկրներում արդյունավետորեն գործում են 3-5 հոգանոց մասնագիտական խմբերը: Մեզանում ևս օր առաջ անհրաժեշտ է հրաժարվել ոչ արդյունավետ, մշտապես գործող մասնագիտական խորհուրդներից և փոխարենը յուրաքանչյուր պաշտպանության համար կազմավորել փոքր մասնագիտական խմբեր: Խմբերում հնարավորինս ընդգրկել մասնագետներ արտասահմանից: Ասենք, որ վերջին շրջանում նույնիսկ Ռուսաստանում են սկսել կազմակերպել «արևմտյան տիպի» պաշտպանություններ: Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանում, օրինակ, ատենախոսության պաշտպանության համար ստեղծվում է առնվազն հինգ հոգանոց խորհուրդ, որում ընդգրկվում են գիտնականներ ինչպես նույն, այնպես էլ ՌԴ այլ համալսարաններից, առնվազն մեկ մասնագետ պետք է լինի արտասահմանյան որևէ կազմակերպությունից⁶: Ատենախոսությունը ներկայացվում է երկու լեզվով՝ ռուսերեն և անգլերեն: Ընդ որում, այսպիսի պաշտպանությունների արդյունքում ատենախոսին շնորհվում է ոչ թե գիտությունների թեկնածուի, այլ դոկտորի (PhD) գիտական աստիճան: Հայաստանի գիտական պոտենցիալը, մեր բուհերի, գիտնականների ու գիտական կազմակերպությունների ունեցած կապերը լիովին բավարար են Հայաստանում միջազգային ստանդարտներին համապատասխան պաշտպանությունների կազմակերպման համար: Այս դեպքում կկարողանանք հրաժարվել նաև պաշտոնական ընդդիմախոսների ծառայություններից, մասնագիտական խմբում ընդգրկված բոլոր գիտնականները հավասարապես նաև ընդդիմախոսներ կլինեն:

Այսպիսով, որպես հիմնական եզրահանգում կարող ենք փաստել, որ ՀՀ գիտական աստիճանաշնորհման համակարգի արդիականացման ու ատենախոսությունների որակի բարձրացման համար անհրաժեշտ է սկզբունքային փոփոխություններ կատարել ոլորտը կարգավորող երկու օրենքում, որոնք կբերեն ընթացակարգային փոփոխությունների ամրագրելով ենթաօրենսդրական ակտերում: Ավելի

⁶ <http://tass.ru/nauka/3687042>

արմատական լուծում կարող է լինել գիտական աստիճանաշնորհման ոլորտը կարգավորող առանձին օրենքի նախագծի մշակումը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ կառավարության ծրագիր, ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ս որոշում, <http://www.gov.am/files/docs/1950.pdf>
2. Ա. Ճուղուրյան, Ա. Մխիթարյան, «Ասպիրանտուրայից դոկտորանտուրա», Հյուսիսային համալսարան, Երևան 2016, 120 էջ
3. «Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մասին» ՀՀ օրենք, 05/12/2000թ., <http://edu.am/index.php/am/documents/view/1383>
4. «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենք, 14/12/2001թ.,
5. Ա. Մխիթարյան, «Գիտական աստիճանի կայացման հետազոտություններ, ինչն էլ դոկտոր», Հանրային կառավարում, 3, 2016, էջ 24-32
6. «Հայաստանի Հանրապետությունում ասպիրանտուրայի ընդունելության և ուսուցման, դոկտորանտուրայի և հայցորդության ձևակերպման» կարգ, ՀՀ կառավարության N 238-Ն որոշում, 25/02/2016թ.
7. «Ատենախոսությունը պաշտպանած, բայց ՀՀ ԿԳՆ «ՀՀ ԲՈՆՀ-ի» հաստատումը դեռ չստացած և ասպիրանտուրան ավարտած ատենախոսության պաշտպանության օրը պաշտոնապես նշանակված անձանց պարտադիր զինվորական ծառայության գորակոչելու կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության N 2140-Ն որոշում, 26/12/2002թ.
8. «ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգ», ՀՀ կառավարության N327 որոշում, 08/08/1997թ.
9. «ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության «Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն որակավորման հանձնաժողով» գործակալության կանոնադրությունը և կառուցվածքը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության N 1948-Ն որոշում, 12/09/2002թ.
10. Կրթության միջազգային ստանդարտ դասակարգումը, UNESCO 2011թ., <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/iscled-2011-en.pdf>

АТОМ МХИТАРЯН
Преподаватель кафедры
юриспруденции МНОЦ НАН РА
Кандидат физмат наук

ПРОВОВЫЕ ВОПРОСЫ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ПРИСВОЕНИЯ УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ

В статье представлено законодательство РА регулирующее систему присвоения ученых степеней, процедуры, основные субъекты и их функции. Предлагется ряд принципиальных изменений для модернизации системы.

Ключевые слова: аспирантура, докторантура, ученый степень, Болонский процесс, ВАК, специализированный совет.

АТОМ МХИТАРЯН
Lecturer at Jurisprudence Department
of ISEC NAS RA, PhD

LEGAL ISSUES OF MODERNIZATION OF THE ACADEMIC DEGREE AWARDING SYSTEM

The legislation for the regulations of the academic degree awarding system of RA, procedures, main subjects and its functions are presented in the article. A number of principal changes are suggested for the modernization of the system.

Keywords: Aspitantura, doctorate, academic degree, Bologna process, SCC, specialized council.